

6. Кузняк Б.Я. Світовий досвід підтримки сільського господарства і українські реалії / Б.Я. Кузняк // Економіка і регіон — 2010. — № 1 (24). — С. 135–141.
7. Лупенко Ю.О., Кропивко М.Ф. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. — 2013. — № 7. — С. 17.
8. Матеріали офіційного сайту Національного банку України. — 2012: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Мельник К.М. Державна фінансова підтримка сільського господарства / К.М. Мельник: — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/235.pdf.
10. Паленичак О.В. Економічний механізм стимулювання раціонального сільськогосподарського землекористування / О.В. Паленичак // Збалансоване природокористування. — 2013 р. — № 1. — С. 69–72.
11. Панасенко В. Охорона ґрунтів. Досвід Німеччини: — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — <http://www.a7d.com.ua>
12. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами та реєстрація землі в Україні / А.М. Третяк. — К.: Урожай, 1998. — 224 с.
13. Тулуш Л. Податкові пільги для АПК: скасувати не можна модернізувати // Дзеркало тижня, 2013 р., №15. — С. 7.
14. Ульянченко О.В. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: управлінський аспект / О.В. Ульянченко. — Суми: Довкілля, 2009. — 383 с.
15. Федоров М.М. Економічне стимулювання суб'єктів господарювання за раціональне використання і охорону земель // Екологічність продукції АПК: економіка та технологія: В 2 т. / Т.1. — Суми: Козацький вал, 1999. — С. 59–65.
16. Хвесик М.А. Інституціональні трансформації та фінансово-економічне регулювання землекористування в Україні: [монографія] / М.А. Хвесик, В.А. Голян, А.І. Крисак. — К.: Кондор, 2008. — 522 с.
17. Shane S. To Boost Small Business Credit, Think Small (Banks) [Електронний ресурс] / S. Shane // 2012. — Режим доступу: <http://www.businessweek.com>.

УДК 338.432 : 631.95

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

І.В. Власенко

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький національний аграрний університет

Визначено основні принципи, на яких ґрунтуються концептуальні основи формування екологобезпечного землекористування в сільському господарстві, а саме: здоров'я, екології, справедливості, турботи. Обґрунтовано економіко-екологічний механізм екологобезпечного сільськогосподарського землекористування.

Ключові слова: *принципи, землекористування, сільське господарство, екологічна безпека.*

У зв'язку з переходом суспільства до ринкових відносин необхідно реструктуризувати землекористування в нових умовах господарювання. Значної актуальності набувають дослідження, пов'язані з екологічним та економічним обґрунтуванням раціонального землекористування. В системі нових економічних відносин значно зростає роль земельно-ресурсного потенціалу. Однак комплексне еколого-економічне оцінювання

сучасного стану земельно-ресурсного потенціалу, рівня використання земельних ресурсів, екологічної ситуації в цілому свідчить про дуже небезпечні тенденції.

По-перше, інтенсифікуються процеси деградації й забруднення ґрунтового покриву та зниження його родючості. По-друге, в системі природокористування та охорони довкілля мають місце негативні тенденції у використанні, охороні та відтворенні зе-

мельно-ресурсного потенціалу, бездієвість економічного механізму регулювання землекористування.

Проте в Україні настав час нового еколого-економічного господарського мислення, яке ґрунтується на гармонійному поєднанні екологічних пріоритетів аграрного виробництва з економікою, тобто перехід системи еколого-економічного використання земель на засади екологобезпечного розвитку. Безумовно, такий перехід спонукатиме до структурної перебудови всієї системи землеробства та потребуватиме здійснення цілого комплексу заходів на національному рівні, проте такі еколого-економічні зусилля будуть виправданими, оскільки сприятимуть підвищенню продуктивності землеробства.

Нині найпоширеніші в світі системи екологічного землеробства, які ґрунтуються на використанні суто органічних добрив, методах нехімічного контролю за поширенням бур'янів, шкідників, хвороб, зберіганні продуктів харчування і кормів без синтетичних добавок, спираються на передові технології, гарантують високу якість продуктів харчування, економічно та ефективно використовують ресурси землі, підтримуючи природний баланс в аграрному землекористуванні. За умов дотримання екологобезпечного землекористування, вироблена продукція отримує право позиціонуватись на ринку під маркою «органічна» та вище цінуватися, а тому практики ототожнюють екологобезпечне землекористування з органічним землеробством [1].

Недостатнє впровадження систем екологобезпечного землекористування ускладнює процес виробничої діяльності, гальмує досягнення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції в умовах нестабільної економіки України. Саме тому ми й пропонуємо дослідження основних принципів екологобезпечного землекористування, на яких ґрунтується збалансоване аграрне виробництво в Україні.

Є багато досліджень еколого-економічного розвитку та ключових параметрів функціонування аграрного сектора економіки [2–6]. Ряд авторів [1, 7–10], розкривають особливості розвитку природного середовища, його окремих аспектів (зокрема землекористування) в системі агросфери й перспективні вектори сталого функціону-

вання аграрного сектора економіки на майбутнє. Тому потрібно дослідити принципи екологобезпечного землекористування в агросфері.

Завдяки сучасній економічній теорії та відкриттю законів природи в поєднанні з емпіричними виробничими дослідженнями виділено раціональні засоби, які екологізують агросферу та ведуть до формування концепції екологічно безпечних, безвідходних та ресурсозберігаючих технологій.

Зі світового досвіду видно, що екологобезпечне землекористування є альтернативним методом ведення сільського господарства, спрямованого на економічне зростання країни та захист довкілля.

Використання природо-ресурсного аграрного потенціалу — надзвичайно важлива проблема, яка охоплює вибір шляхів усього людства, окремих країн і регіонів для гармонізації продуктивних сил, забезпечення потреб усіх членів суспільства за умови збереження та поетапного відтворення цілісності навколишнього природного середовища. За нормами для відтворення природо-ресурсного потенціалу на 1 га орних земель повинно припадати в середньому або 2–3 корови, або 5 телиць, або 25 свиней, або 2500 курей [4].

Екологобезпечне землекористування передбачає відновлення якості земельних ресурсів, залучених до процесу виробництва, через дотримання сівозмін, застосування зелених добрив та методів біологічного знищення шкідників, технологій обробки ґрунту, спрямованих на мінімальне втручання, зниження ущільненості ґрунтів, а також зменшення забруднення водою і атмосферного повітря. Для цього слід обмежити застосування синтетичних агрохімікатів, зберегти локальне біорізноманіття, заборонивши застосовувати генетично модифіковані організми. При цьому економічний ефект гарантований готовністю споживачів сплачувати більшу ціну за продукцію органічного виробництва, а також завдяки зниженню вартості матеріальних ресурсів (агрохімікатів та паливно-мастильних матеріалів на 30–97%) [10]. З урахуванням цього запропоновано комплекс принципів на яких повинно ґрунтуватися екологобезпечне землекористування в сільському господарстві.

Принцип здоров'я. Цей принцип показує, що здоров'я індивіда та суспільства не

може існувати окремо від здоров'я екосистем — на здорових ґрунтах ростуть здорові рослини, які підтримують здоров'я тварин і людей. Здоров'я — це єдність і цілісність живих систем. Це не просто відсутність хвороб, це збереження фізичного, психічного, соціального та екологічного добробуту. Імунітет, стійкість і здатність до відновлення є ключовими характеристиками здоров'я. Відповідно до цього принципу, слід уникати використання добрив, пестицидів, ветеринарних препаратів для тварин та харчових добавок, які можуть мати негативний вплив на здоров'я.

Принцип екології. Екологічнобезпечне землекористування має ґрунтуватися на принципах природних екологічних систем і циклів, працюючи, співіснуючи з ними та підтримуючи їх. Підтримка й добробут досягаються шляхом екологізації середовища виробництва. Наприклад, для рослин — це живий ґрунт, для тварин — екосистема ферми, для риби та морських організмів — це водне середовище. Принципи екологічнобезпечного землекористування мають існувати збалансовано та за природними циклами. Ці цикли універсальні, особливості їх проходження залежать від розміщення. Управління органічним сільським господарством має бути адаптовано до місцевих умов, середовища, культури та масштабів. Вплив має бути зменшений шляхом повторного використання, утилізації та ефективного управління матеріалами та енергією з метою підтримки та поліпшення екологічної якості продукції та ресурсів, що охороняються.

Принцип справедливості. Екологічнобезпечне землекористування має ґрунтуватися на відносинах, що гарантують справедливість з урахуванням інтересів навколишнього природного середовища та життєвих можливостей. Справедливість характеризується об'єктивністю, повагою, коректністю та господарським ставленням як між людьми, так і щодо інших живих істот. Цей принцип підкреслює, що всі, хто залучаються до сільського господарства, повинні дотримуватися принципів гуманності у формі, яка гарантує справедливість на всіх рівнях і для всіх сторін, — фермерів, робітників, переробників, розповсюджувачів, продавців і споживачів. Цей принцип стверджує, що тварини повинні бути забезпечені умовами й можливостями для життя, які узгоджуються

з їхньою фізіологією, природною поведінкою та здоров'ям. Природні ресурси, які використовуються при виробництві та споживанні, мають управлятися з позицій соціальної та екологічної справедливості з урахуванням інтересів майбутніх поколінь. Справедливість потребує, щоб системи виробництва, розподілу й торгівлі були відкритими, рівноправними та враховували реальні екологічні й соціальні витрати.

Принцип турботи. Екологічнобезпечне землекористування повинно бути попереджувальним і відповідальним щодо захисту здоров'я й добробуту нинішніх і прийдешніх поколінь та довкілля. Тому потрібно оцінювати нові технології землекористування, а існуючі методи постійно переглядати. Цей принцип стверджує, що обережність і відповідальність є ключовими компонентами у виборі методів управління, розвитку, а також сприйнятливих технологій сільського господарства. Наукові дослідження необхідні як гарант того, що еколого-економічне сільське господарство буде здоровим, безпечним та екологічним. Практичний досвід, накопичена мудрість, традиційні й місцеві знання часто пропонують дієві рішення, перевірені часом.

Незважаючи на затяжне реформування в аграрному секторі України, екологічнобезпечне землекористування стабільно розвивається й функціонує. Частка сертифікованих екологічнобезпечних землекористувань у структурі сільськогосподарських угідь України в 2011 р. становила майже 0,7% (табл. 1).

Проте зі зміною форм господарювання змінилися межі землекористувань, розміри земельних ділянок, що створює труднощі в збалансованому обробітку їх і здійсненні заходів щодо їхньої охорони. Зокрема, у зв'язку зі створенням великої кількості фермерських господарств відбулося значне подрібнення земельних ділянок, що призводить до надмірної парцеляції земель. А це спричинює зменшення ефективності аграрного виробництва.

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам збалансованого природокористування, оскільки порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту [7]. Отже, систе-

Таблиця 1

Динаміка показників, які характеризують розвиток екологобезпечного землекористування в Україні

Показник	Роки		
	2009	2010	2011
Площа земель, відведених під екологобезпечне землекористування, га	270 193	270 226	270 320
Господарства, які виробляють екологобезпечну продукцію, кількість, од. / середній розмір, га	121/2233	142/1903	155/1744

му землекористування потрібно змінювати як в організаційному, так і в соціальному плані. Подальше ігнорування економічних та екологічних законів, чинників і вимог, а також неповне врахування природних і господарських особливостей та зв'язків між природною й виробничою системами тільки поглибить системну економіко-екологічну кризу в аграрній сфері. Необхідно розробляти принципово нові наукові основи та економіко-екологічні принципи формування ефективної системи сільськогосподарського землекористування.

Фундаментальною основою при цьому мають бути взаємоузгодженість, органічне поєднання економічного та екологічного підходів і методів комплексного економіко-екологічного оцінювання ефективності й результативності окремих елементів функціонування системи ефективного сільськогосподарського землекористування. Саме економіко-екологічний підхід є головним принципом формування оптимальної та вискоелективної системи сільськогосподарського землекористування. Економіко-екологічний підхід відповідає вимогам основного економічного принципу господарювання в ринкових умовах — досягнення максимальної економічної вигоди при мінімальних затратах ресурсів, часу й коштів, а також наріжного екологічного принципу — забезпечення раціонального використання земельних ресурсів та зводить до мінімуму не тільки шкоду, яка завдається навколишньому природному середовищу певними формами землекористування, а й обмежує втручання в природні процеси, що відбуваються в самих земельних ресурсах.

Іншими словами, такий підхід повинен забезпечити і екологічність і економічність народногосподарських та науково-технологічних рішень. Екологобезпечне й еко-

номічно ефективне сільськогосподарське землекористування потребує організаційно-структурної перебудови всього аграрного сектора економіки країни. Тому визначено сукупність економічних та екологічних заходів щодо регулювання взаємозв'язків між природою і суспільством з приводу використання землі в економічній сфері, яка є одночасно предметом і засобом праці та природним ресурсом (рис. 1).

Усі економічні важелі, що формують механізм забезпечення екологічно зорієнтованого аграрного виробництва, поділяються на три групи: 1) субсидії, компенсації; 2) економічні санкції; 3) ринкові регулятори.

Субсидії й компенсації належать до економічних важелів у руках державних органів і передбачають участь державних і місцевих бюджетів у фінансуванні різних проектів і програм, надання окремим суб'єктам пільг на здійснення їхньої діяльності. До групи економічних важелів, пов'язаних з наданням субсидій і компенсацій, належать:

- державне фінансування програми виведення з господарського обігу деградованих, ерозійно небезпечних і малопродуктивних угідь, що, в свою чергу, передбачає компенсації (відшкодування) власникам сільськогосподарських угідь, згідно зі ст. 207 Земельного кодексу України [21], та фінансування робіт із заліснення відповідних площ;

- фінансування проведення меліоративних робіт і функціонування меліоративних систем;

- податкові пільги для підприємств, які здійснюють за власні кошти заходи з поліпшення та охорони земель;

- фінансування досліджень у сфері екологобезпечного землекористування;

- стимулювання діяльності природоохоронних фондів.

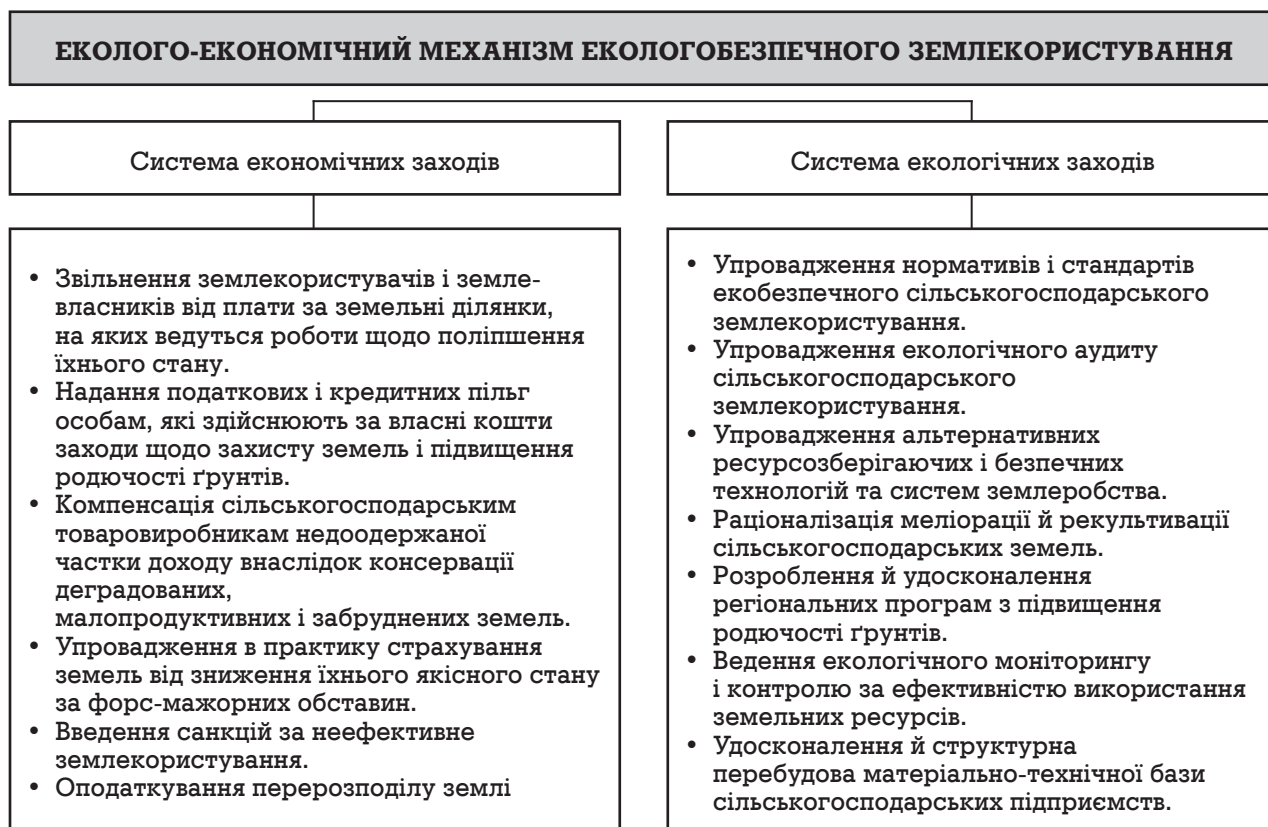

Рис. 1. Економіко-екологічний механізм екологічнобезпечного сільськогосподарського землекористування

ВИСНОВКИ

Функціонування екологічнобезпечного землекористування в сільському господарстві забезпечує не тільки підвищення родючості ґрунтів, раціональне використання земель та позитивний вплив на довкілля, а й дає змогу отримувати екологічно безпечну продукцію, потреба в якій існує у зв'язку з негативними соціально-демографічними процесами та зростанням рівня захворюваності населення в Україні. Визначено основні принципи, на яких ґрунтується концептуальні основи формування екологічнобезпечного землекористування в сільському господарстві, а саме: здоров'я, екології, справедливості, турботи.

Підвищення екологічної та економічної ефективності використання земельних ресурсів у нових умовах господарювання має спиратися на еколого-економічний механізм управління землекористуванням, що передбачає збереження природоохоронної та відтворювальної функцій земельних ресурсів. Використання земельно-ресурсного

потенціалу сільськогосподарських угідь слід розглядати як установлення таких напрямів використання земельних площ, за яких основну продуктивну функцію виконуватимуть найбільш родючі та придатні для органічного виробництва землі, а землі середньої та гіршої якості будуть залучатися до інтенсивного використання лише за необхідності, що визначатиметься ринковою кон'юнктурою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кропивко М.Ф. Екологічна диверсифікація використання сільськогосподарських земель в Україні / М.Ф. Кропивко, О.В. Ковальова // Економіка України. — 2010 — № 7. — С. 78–85.
2. Барнз В. Нові регіональні економіки / В. Барнз, Л. Ледебур. — Л.: Літопис, 2003. — 196 с.
3. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики / А.Г. Гранберг. — М.: ГУ ВШЭ, 2000.
4. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення / О.М. Алимов, Л.І. Даниленко, В.М. Трегобчук та ін. — К., 2005. — 540 с.

5. Регіональна економіка: [навч. посібник] / Я.Б. Олійник, С.П. Запотоцький, О.Ю. Кононенко та ін. — К.: КНТ; Видавець С.Я. Фурса, 2008. — 440 с.
6. Соціогуманітарний простір і розвиток продуктивних сил України: методологічні аспекти визначення взаємодії / наук. ред. М.А. Хвесик — К.: РВПС України НАН України, 2009. — 92 с.
7. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: [аналітична доп.] / За заг. ред. Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2011. — 104 с.
8. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: [монографія] / М.А. Хвесик, В.А. Голян. — К.: Кондор, 2007. — 480 с.
9. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування: пострадянський формат: [монографія] / М.А. Хвесик — К.: Кондор, 2007. — 798.
10. Юрченко А.Д. Сучасна земельна політика України / А.Д. Юрченко, Л.Д. Греков, А.М. Мірошніченко, А.В. Кузьмін. — К.: Інтертехнологія, 2009. — 260 с.

УДК 332.68

АНАЛІЗ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕНТНИХ ПЛАТЕЖІВ

Є.В. Кривов'яз

кандидат економічних наук, асистент кафедри геодезії та картографії

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проводиться дослідження та аналіз сучасного стану правового забезпечення здійснення земельних рентних платежів, запропоновано шляхи подальшого розвитку та вдосконалення нормативно-правової бази регулювання земельних відносин у питаннях земельних рентних платежів.

Ключові слова: *земельна рента, правове забезпечення, рентна політика, платежі, економіко-правове регулювання, державне регулювання.*

Суспільство ще недостатньо усвідомлює реальне значення земельних ресурсів, оскільки сучасне використання їх в Україні не повністю відповідає вимогам раціонального природокористування. Ефективне використання земельних ресурсів є одним із визначальних чинників екологічної безпеки та економічного розвитку держави.

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III у ст. 2 визначає земельні відносини як суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження землею. В основному нормативно-правовому акті земельного законодавства також прописано, що земельні відносини регулюються Конституцією України, Земельним кодексом, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами — Законами України «Про землеустрій», «Про оренду земель», «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про особисте селянське господарство», «Про фермерське господарство», «Про оцінку земель».

Щоб вирішити проблему впровадження раціонального землекористування, слід знати існуючий екологічний та економічний стан використання земель, та забезпеченість економічних заходів впливу правовою базою держави.

Недостатня увага приділяється здійсненню земельних рентних платежів та їхнього правового забезпечення. По суті, питання полягає в науковому обґрунтуванні оптимізованого з екологічного, економічного та правового поглядів використання земель.

Тому необхідно удосконалити систему управління земельними ресурсами, яка має вирішувати проблеми забезпечення раціонального використання й охорони земель, збереження та відтворення родючості ґрунту, розвитку й контролю земельного ринку, захисту прав громадян, організацій, підприємств і установ.

Увага до деяких із зазначених проблем простежується у виступах і публікаціях багатьох відомих учених економістів-аграрників та вчених земельно-правової науки в